مجله مطالعات حقوقی پانتا

شماره ۳۸،
دوره اول،
سال پنجم،
پاییز ۱۳۹۹،
صص ۴۱-۶۲

مسئولیت بین‌المللی دولت چین در قبال گسترش بیماری‌های شایع همه گیر جهانی(کرونا ویروس)

دکتر امیرحسین ملکی زاده*[۱]، پولین رحیمی[۲]

چکیده

شاید ظهورش حتی قبل از شناخت و کشف آن تاکنون به یکسال نرسد، ویروسی که پا بر شاهرگ مهمترین و چالش همیشگی انسان از بدو پیدایشش یعنی سلامتی گذاشته است.گرونا ویروس که حتی ماهیتش نیز ناشناخته است و تمامی جهان را متحد نموده در چند چیز: از کجا آمده است، ماهیت پزشکی آن که آیا ویروس است یا میکروب و یا ...،درمانش چیست و یکی از دغدغه تمامی کشورها که این بیماری ناشناخته ساخته بشریت است یا میهمان طبیعت و در این میان کشور چین به عنوان سرمنشا این بیماری در ظهور آن چه نقشی دارد، و هزاران سوال و فرضیه دیگر که در ذهن جامعه جهانی فلج شده کنونی نقش بسته است و خود را به هر دری میزند که از این بحران خارج شود و با توجه به حوادث مشکوک و نوع و زمان معرفی این ویروس به جهانیان از طرف چین همه نگاهها از روز نخست به سمت این کشور و نقش آن در این بحران است. به عقیده بسیاری از صاحبنظران اگر مسوولیت دولت چین در قبال گسترش و شیوع این بیماری مشخص شود میتوان پرده از بسیاری از رازهای این موضوع برداشت؛ لیکن در پژوهش حاضر که به شیوه تحلیلی توصیفی انجام گردیده، مسئولیت دولت‌ها در قبال بیماری‌های همه‌گیر به خصوص کرونا ویروس مورد شناسایی و ارزیابی قرار گرفت. یافته‌ها حاکی از آن است که علارغم عملکرد متخلفانه دولت چین که در ماده‌های ٦٣ و ٦٤ دیوان به وضوح نمود پیدا می کند اما در مقطع کنونی و با توجه به ادامه دار بودن این بحران جهانی و از طرفی نقش بلامنازع اقتصاد چین به عنوان یک کشور قدرتمند جهان و عملکرد تاحدودی شایسته این کشور در کمک به بسیاری از کشورها و همچنین چالش‌های محاکمه چین در این زمان به صلاح جامعه جهانی نمی باشدو نظر میرسد گذر از بحران نه تنها ابعاد تازه تری از موضوع را نمایان مینماید بلکه همراهی بیشتر کشورها را به همراه دارد.

کلمات کلیدی: مسئولیت بین‌المللی، دولت، کشور چین، جبران خسارت، کرونا ویروس

[۱] عضو هیات علمی دانشگاه آزاد اسلامی مشهد

[۲] دانشجوی مقطع کارشناسی ارشد گرایش حقوق بین‌الملل

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-19]

مقدمه

بیش از هفت دهه از شروع تدوین طرح مسئولیت بین‌المللی کشورها در کمیسیون حقوق بین‌الملل سازمان ملل متحد می‌گذرد. اکنون که پژوهش حاضر در حال نگارش است علیرغم آنکه بخش مهمی از مضامین مندرج در طرح مسئولیت بین‌المللی کشورها دارای مقبولیت عرفی بوده و حتی در آراء دیوان بین‌المللی دادگستری مورد استناد قرار می گیرند، اما هیچ نشانه‌ای از اراده جدی کشورها برای تبدیل طرح حاضر به یک کنوانسیون به چشم نمی‌خورد. شاید در این زمینه بتوان یکی از اصلی‌ترین موانع ایجاد رژیم حقوقی کنوانسیونی را، عدم شکل‌گیری‌زیرساخت‌های لازم در جامعه بین‌المللی و عدم توجه کافی به مبانی فلسفی مسئولیت بین‌المللی دولت‌ها دانست. لذا باید با بازخوانی مبانی فلسفی مسئولیت (به صورت عام و برای فاعل مختار) و بررسی نقش و جایگاه علم اخلاق در تکوین نظام مسئولیت بین‌المللی، به مرور نظریات فلسفی حاکم بر نظام مسئولیت پرداخت.

بدین ترتیب با مدد گرفتن از علم اخلاق (خصوصاً مسئولیت اخلاقی) و تعریف یک نظریه عام به نام نظام مسئله-حکم به نقد و توضیح مفاد اساسی طرح مسئولیت بین‌المللی دولت‌ها (مصوب ۲۰۰۱) پرداخته تا نقاط ضعف و قوّت آن شناسایی گردد. این موضوع در زمان حاضر و بخصوص با انتشار کرونا ویروس در گستره جهانی و گرفتار شدن جمعیت کثیری در جهانف بیشتر نمود پیدا کرده است تا جاییکه بسیاری از نهادهای بین‌المللی و کشورهای جهان، دولت چین را مسئول مستقیم در عرصه بین‌المللی نسبت به این موضوع خطاب می‌نمایند. به همین منظور در این پژوهش این موضوع به صورت ژرف، کاوش خواهد شد.

۱- تعاریف و مفاهیم

۱-۱- بیماری مسری فرامرزی: دنیاگیری یا دنیاگیر به حالتی از همه‌گیری یک بیماری گفته می‌شود که از مرز چند قاره فراتر رفته باشد[۱]. بیماری‌هایی مثل ایدز و کووید۱۹، نمونه‌هایی از دنیاگیری بیماری در سال‌های گذشته هستند[۲]. به این حالت همه‌گیری جهانی نیز گفته می‌شود. در زبان فرانسوی به آن «پاندِمی[۳]» و در زبان انگلیسی به آن «پاندِمیک[۴]» گفته می‌شود. در گذر تاریخ چند دنیاگیری رخ داده است که از شناخته‌شده‌ترین آن‌ها می‌توان آبله و سل و وبا را نام برد[۵]. یکی

[۱] میرشکاری، جواد.(۱۳۸۳). فرهنگ واژه‌های مصوب فرهنگستان. دفترهفتم تهران: فرهنگستان زبان و ادب فارسی. ص ۷۱٤

[۲] Xu Z, Peng C, Shi Y, Zhu Z, Mu K, Wang X, et al. Nelfinavir was predicted to be a potential inhibitor of 2019-nCov main protease by an integrative approach combining homology modelling, molecular docking and binding free energy calculation. bioRxiv. 2020. P 7

[۳] Pandémie

[۴] Pandemic

[۵] Kampf G, Todt D, Pfaender S, Steinmann E. Persistence of coronaviruses on inanimate surfaces and its inactivation with biocidal agents. Journal of Hospital Infection. 2020. P 38

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-19]

از دهشت‌بارترین دنیاگیری‌ها بیماری مرگ سیاه بود که در سده چهاردهم، ۷۵ تا ۲۰۰ میلیون تن را کشت[۱]. پیش از دنیاگیری ۲۰–۲۰۱۹ کروناویروس، یکی از دنیاگیری‌ها در دوران معاصر، دنیاگیری ۲۰۰۹ آنفلوانزای خوکی بود.

بیماری دنیاگیر، یک بیماری همه‌گیر است که از مرزهای بین‌المللی می‌گذرد و شمار بسیاری از مردمان را گرفتار می‌کند[۲]. بیماری‌های همه‌گیر جهانی می‌توانند در ارگانیسم‌های مهم کشاورزی یا موجودات دیگر پدید آیند. کرونای جدید، یک بیماری است که اولین بار در آذر ۱۳۹۸ (دسامبر ۲۰۱۹) در شهر ووهان از استان هوبئی کشور چین شناسایی شد. تاکنون بیش از ۲۰۰ کشور و سرزمین تحت تأثیر این بیماری قرارگرفته‌اند که شیوع عمده آن در چین، ایران، آمریکا، ایتالیا و اسپانیا رخ داده است[۳] که در ۱۱ مارس ۲۰۲۰ (۲۱ اسفند ۱۳۹۸)، سازمان بهداشت جهانی، بیماری کرونای جدید (COVID-19) را پاندمی اعلام کرد[۴].

۱–۲– مفهوم مسئولیت با نگاهی بر مسئولیت دولت: اصل ملازمه حق و تکلیف مورد قبول همه نظام‌های حقوقی است، طبق این اصل اگر کسی حقّی دارد به تبع آن مسئولیت متوجه او می‌شود. پس دولت هم حق دارد و هم مسئولیت. به طور کلی سه نوع مسئولیت (اخلاقی، کیفری، مدنی) داریم. مسئولیت اخلاقی در حقوق بین‌الملل جایگاهی ندارد و آنچه کوجود است تعهد اخلاقی دولت‌هاست نه مسئولیت اخلاقی. دولت‌ها مسئولیت کیفری خویش را نیز قبول ندارند تا به امروز سند بین‌المللی مبنی بر قبول چنین مسئولیتی به تصویب دولت نرسیده[۵] اما به معنی نادیده انگاشتن مسئولیت کیفری دولت‌ها در حقوق بین‌الملل نیست. لذا اصل، قبول مسئولیت مدنی دولت‌ها است.

۱–۳– مسئولیت بین‌المللی ناشی از اعمال منع نشده در حقوق بین‌الملل: طبق این نظریه، صرف ورود خسارت از سوی یک کشور به کشور دیگر برای ایجاد مسئولیت کافی است، هرچند رفتار یا عملی که صورت گرفته از دید حقوق بین‌الملل مجاز بوده است. در چنین مواردی ظاهراً هیچگونه تعدی و تجاوزی به قواعد حقوقی صورت نگرفته است و از این لحاظ نمی‌توان دولت مزبور را به خاطر اعمالش که خلاف موازین بین‌المللی نیست مسئول دانست. در ابتدا قرار بود این نوع مسئولیت به حوزه خاصی از حقوق بین‌الملل محدود نشود، اما پروفسور «باکستر»، ناظر ویژه کمیسیون این پیشنهاد را داد که جلوه‌گاه اصلی مسئولیت بین‌المللی ناشی از اعمال منع نشده همواره مخاطرات فرامرزی است[۶]. بر همین اساس با

---

[۱] Russell CD, Millar JE, Baillie JK. Clinical evidence does not support corticosteroid treatment for 2019-nCoV lung injury. Lancet 2020;395:473–5. P 473

[۲] Miquel Porta (2020). Miquel Porta, ed.Dictionary of Epidemiology. Oxford University Press. p. 179. ISBN 978-0-19-531449-6. Retrieved 14 September2012.p 14

[۳] Li G, Fan Y, Lai Y, Han T, Li Z, Zhou P. Coronavirus infections and immune responses. J Med Virol. 2020. P 6

[۴] خبرگذاری بی بی سی، ۲۰۲۰

[۵] ارفع‌نیا، بهشید (۱۳۹۵)، حقوق بین‌الملل خصوصی، جلد اول. تهران: میزان. ص ۷۱

[۶] والاس، ربکا و مارتین ارتگا، اُلگا. (۲۰۱۲). حقوق بین‌الملل. ترجمه سیدقاسم زمانی. تهران: شهر دانش. ص ۲۹۰

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-19]

موافقت کمیسیون حقوق بین‌الملل و کمیته ششم مجمع عمومی در سال ۲۰۰۱، طرح مواد راجع به جلوگیری از خسارات فرامرزی ناشی از فعالیت‌های خطرناک را که تعدیل شده طرح‌های پیشین است به تصویب رساند. همچنین در اصل ۱۲ و اعلامیه استکهلم ۱۹۷۲ و اصل دوم اعلامیه ریو ۱۹۹۲ از مسئولیت و تکلیف کشورها در حوزه این دسته از مسئولیت‌های بین‌المللی سخن رفته است.

۲- کرونا ویروس، نمونه‌ای شیوع یک بیماری مسری جهانی

در اواخر دسامبر سال ۲۰۱۹، یک سری موارد غیرقابل توضیح در مورد پنومونی در ووهان چین گزارش شد. دولت و محققان حوزه بهداشت در چین اقدامات سریع را برای کنترل همه‌گیری آن انجام و تحقیقات اتیولوژیک را آغاز کردند. در ۲۱ ژانویه سال ۲۰۲۰، سازمان بهداشت جهانی[۱] به‌طور موقت این ویروس جدید را به‌عنوان «کروناویروس نوین-۲۰۱۹[۲]» نام‌گذاری کرد[۳]. به همین منظور ما نیز در پژوهش حاضر نیز از عبارت یکسان کروناویروس استفاده خواهیم نمود. در ۳۰ ژانویه سال ۲۰۲۰، سازمان بهداشت جهانی همه‌گیری کروناویروس را به‌عنوان فوریت بهداشت عمومی با نگرانی بین‌المللی اعلام کرد. متعاقباً در ۱۱ فوریه سال ۲۰۲۰ این سازمان، رسماً بیماری ایجادشده توسط کروناویروس نوین را بیماری کووید- ۱۹[۴] نام‌گذاری کرد. در همان روز گروه مطالعه کروناویروس[۵]، کمیته بین‌المللی طبقه‌بندی ویروس‌ها آن‌ها به‌عنوان «سندرم تنفسی حاد شدید[۶]»، کورونویروس- ۲[۷] نام‌گذاری کرد[۸]. کروناویروس‌ها جزء «ویروس‌های پاکت دار[۹]» و دارای RNA تک‌رشته‌ای[۱۰] با منشأ جانوری و متعلق به خانواده Coronaviridae و دسته Nidovirales می‌باشند. سایز ژنوم ویروس بین ۲۶ تا ۳۲ کیلوباز است که جزء بزرگترین RNA ویروس‌ها می‌باشند. این ویروس‌ها دارای دو نوع مختلف از پروتئین‌های سطحی هستند و نام خود را از روی همین ویژگی ظاهری گرفته‌اند. خانواده کروناویروس‌ها

---

[۱] WHO

[۲] Corona Virus Disease 2019

[۳] فرنوش، غلامرضا، علیشیری، غلامحسین، حسینی ذیجود، سیدرضا، درستکار، روح الله، جلالی فراهانی، علیرضا.(۱۳۹۹). شناخت ویروس نوین-۲۰۱۹ و کووید ۱۹ براساس شواهد موجود. مجله طب نظامی. دوره ۳۲. شماره ۱. ص ٦

[۴] COVID-19

[۵] CSG

[۶] Severe Acute Respiratory Syndrome

[۷] SARS-CoV-2

[۸] Gorbalenya AE. Severe acute respiratory syndrome-related coronavirus–The species and its viruses, a statement of the Coronavirus Study Group. BioRxiv. 2020. P 3

[۹] non-segmented

[۱۰] Positive-sense

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-19]

از نظر ژنوتایپی و سرولوژی به ٤ جنس آلفا، بتا، گاما و دلتا تقسیم بندی می‌شوند. تقریباً ۳۰ نوع کروناویروس در انسان، پستانداران و پرندگان شناسایی شده است. کروناویروس‌های انسانی توسط جنس آلفا و بتا ایجاد می‌شوند[۱]. در حال حاضر هیچ درمان ضدویروسی یا واکسنی برای عفونت‌های کروناویروس نوین- ۲۰۱٦ وجود ندارد. تولید واکسن‌های ایمن و پایدار یک چالش بزرگ است و واکسن‌ها به‌طور ایدئال طیف گسترده‌ای خواهند بود، از طرفی تحقیقات و تولید داروهای جدید یک فرایند بسیار طولانی است. در چنین بیماری همه‌گیر ناگهانی، دانشمندان نتوانستند با رعایت اصول سنتی، تولید داروهای جدید را انجام دهند. اما یکی از راه‌های پیشگیری از شیوع آن، مراقبت شخصی از طریق مراعات ضوابط بهداشت فردی و استفاده از تجهیزات پزشکی ساده‌ای است که بهداشت فردی را اعتلا می‌بخشد[۲] که همین عامل موجب موجی از نگرانی‌ها در خصوص نایاب شدن، بازار سیاه پیدا کردن و یا حتی قاچاق تجهیزات پزشکی، دپو کردن و معاملات غیرقانونی در حوزه بین‌المللی نیز گردیده است که محور پژوهش نیز در همین حیطه جریان پیدا خواهد کرد. در واقع کرونا ویروس، بیماری مسری کشنده که رعب ووحشت در بین کلیه اقشار مردم و ملت‌ها ایجاد نموده است. بیماری که به شدت مسری بوده و از راه تماس غیرمستقیم، لمس سطوح، ترشحات بزاق و غدد لنفاوی ویروس خود را تکثیر می‌کند[۳]. این بیماری به دلیل قابلیت شیوع بسیار سریع آن، هجمه روانی وسیعی را برای افراد در همه جوامع به بار آورده است. قربانیانی که شمار آنان در هر روز در سراسر جهان، از مرز چند هزار نفر نیز می‌گذرد و چالش اصلی این بیماری مسری، عدم اکتشاف واکسن و یا دیگر داروی خاصی است که بتواند روند ابتلای بیمار را کاهش داده یا موجب بهبود علائم بالینی آن گردد. همچنین کرونا ویروس علاوه از مخاطرات بهداشتی و سلامت عمومی مردم، فجایع اقتصادی را نیز منجر شده که ناشی از تعطیلی کسب و کارها به صورت مقطعی در اقصی نقاط جهان گردیده و مردم چاره‌ای خود قرنطینه خانگی ندارند. البته ذکر این نکته نیز خالی از لطف نیست که پس از شیوع این بیماری همه‌گیر، در اکثر کشورهای جهان پژوهش‌های متعددی به صورت موازی و با متدها و شیوه‌های متفاوتی جهت اکتشاف راهکار، دارو و یا شیوه‌ای که به مدد آن بتوان از نرخ ابتلا به بیماری کاست و یا تهدید حیات انسان‌ها را با آن احاله نمود، آغاز شده است. در همین خصوص کشورهای استرالیا، سوئد، آلمان، ایران، آمریکا و نروژ به ترتیب در صدر لیست کشورهایی هستند که محققان و دانشمندان علوم زیستی، به صورت پیوسته بر روی این موضوع تحقیق و بررسی می‌نمایند. البته درمان‌های موردی نیز همچون مصرف قرص

---

[۱] سازمان بهداشت جهانی، ۲۰۲۰

[۲] Chen Y, Liu Q, Guo D. Emerging coronaviruses: genome structure, replication, and pathogenesis. Journal of medical virology. 2020.١٦ \

[۳] Chen Y, Liu Q, Guo D. Emerging coronaviruses: genome structure, replication, and pathogenesis. Journal of medical virology. 2020. P 31

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-19]

هیدروکسی کلروکوئین، مشاهده شده اما به دلیل جدید بودن این بیماری، تا راه حل قطعی و نتیجه آزمایشات فاصله زیادی است[۱].

۳- الزامات عملکردی دولت‌ها در احقاق حق بر سلامت عمومی

حق دسترسی به دارو صریحاً در هیچ سند بین‌المللی لازم‌الاجرایی ذکر نگردیده و ازاین‌رو شاید در بادی امر، امکان اثبات حقوق و تکالیف در دسترسی به دارو و تأمین آن را دشوار بنماید. اما ارتباط ناگسستنی حق دسترسی به دارو با حق بر سلامت این امکان را می‌دهد که مباحث مرتبط با حق بر سلامت در خصوص حق دسترسی به دارو نیز اعمال گردند. این حق یک حق بشری بوده و فرد در ابتدا آن را از دولت خود مطالبه می‌نماید. از سوی دیگر دولت به لحاظ وظایفی که در قبال شهروندان خود دارد، در صورت ناتوانی در ایفای وظیفه‌ی خود، می‌تواند جهت دسترسی به دارو از جامعه‌ی بین‌المللی تقاضای کمک نماید[۲]. اما باید میان تکلیف دولت در تأمین دارو برای شهروندان خود و تکلیف دولت در تأمین دارو برای شهروندان سایر دولت‌ها در چارچوب حقوق بین‌الملل قائل به تفکیک شد، چرا که بر اساس مقررات حقوق بین‌الملل، گستره‌ی تکلیف دولت‌ها در قبال شهروندان خود، وسیع‌تر از محدوده‌ی تکلیف آن‌ها در قبال شهروندان سایر دولت‌ها است. اما به هر ترتیب، تکلیف در هر دو مورد وجود دارد که به فراخور موقعیت متفاوت است. تکلیف دولت به تأمین و عرضه‌ی دارو برای شهروندانش در اغلب موارد در چارچوب تعهد به نتیجه قرار می‌گیرد که حتی در راستای ایفای تعهد ناظر بر حفظ حیاط شهروندانشان، می‌توانند سایر تعهدات خود را نادیده انگارند و چنانچه دولت در راستای ایفای تعهداتش با مشکلاتی مواجه گردد مانند عدم توانایی مالی، بروز بحران، جنگ و... تکلیف وی به تأمین دارو، به‌حق وی به نمایندگی از شهروندانش در جامعه‌ی بین‌المللی تبدیل می‌شود[۳]. تعهد دولت‌ها تنها در موارد خاصی در برابر شهروندان دولت دیگر معنا و مفهوم می‌یابد چرا که حقوق بشر تاکنون به‌جز تعهدات عام‌الشمول، دولت‌ها را صرفاً در برابر شهروندان خودشان متعهد نموده است. در خصوص تفسیر تعهدات عام‌الشمول نیز نمی‌توان از آنچه که در نظریات تفسیری و رویه‌ها ملاحظه می‌گردد دیدگاهی فراتر داشت. لذا تعهدات دولت‌ها در مقابل شهروندان سایر دولت‌ها در زمانی که نقض حق دسترسی به دارو خارج از قلمرو سرزمینی‌شان صورت می‌پذیرد، محدود به موارد مصرح در حقوق بشردوستانه‌ی بین‌المللی

---

[۱] فرنوش، غلامرضا، علیشیری، غلامحسین، حسینی ذیجود، سیدرضا، درستکار، روح الله، جلالی فراهانی، علیرضا.(۱۳۹۹). شناخت ویروس نوین-۲۰۱۹ و کووید ۱۹ براساس شواهد موجود. مجله طب نظامی. دوره ۳۲. شماره ۱. ص ۱۵

[۲] فرخ سیر، منصور.(۱۳۸۹). مناسبات متقابل میان تحریم اقتصادی و حقوق بین‌المللی بشر. رساله دکترای حقوق بین‌الملل عمومی. دانشکده حقوق و علوم سیاسی. دانشگاه علامه طباطبایی. ص ۷٤

[۳] ارفع‌نیا، بهشید (۱۳۹۵)، حقوق بین‌الملل خصوصی، جلد اول. تهران: میزان. ص ٦٧

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-19]

و تحریم اقتصادی و آن هم صرفاً ناظر به داروهای حیاتی می‌شود[1]. در سایر موارد دولت‌ها در قبال یکدیگر متعهد به احترام به‌حق دسترسی به دارو و همکاری در جهت نیل آنان به حداقل نیازهای ضروری هستند. که این تعهدات جنبه‌ی اخلاقی داشته و در عمل چندان رعایت نمی‌شوند، چرا که حدود آن معین نگردیده است. نظر به مفهوم حاکمیت مطلق و استقلال تام در اقدامات یک‌جانبه، واحدهای محلی متأثر از تحولات بین‌المللی و گسترش معاهدات ناظر بر حقوق بشر و ایجاد نهادها و تأسیسات حقوقی دستخوش تحول شده است[2]. همچنین ماهیت در حال تحول حقوق بین‌الملل از حاکمیت‌محور به‌سوی فرد محور و نیز گسترش نگرانی‌های بین‌المللی در زمینه‌ی حق بر سلامت و دسترسی به دارو ناشی از بحران‌ها و بیماری‌های فراگیر تا حدی که از موضوعات نوین در مباحث مخل صلح و امنیت بین‌المللی گشته است، می‌تواند زمینه را برای ایجاد یک معاهده‌ی بین‌المللی در زمینه‌ی دسترسی به دارو فراهم نماید.

٤- مسئولیت بین المللی دولت در حقوق بین‌الملل

یکی از موضوعات مهم و پراهمیت حقوق بین‌الملل در دوران معاصر مسئولیت بین‌المللی دولت است؛ زیرا که این موضوع رابطه نزدیکی با دیگر حوزه‌های حقوق بین‌الملل به‌ویژه مبحث صلح و امنیت بین‌المللی دارد[3]. از آنجایی که مسولیت بین‌المللی یکی از مهمترین و اساسی ترین نهادهای حقوق بین‌الملل است، اصولا هر نقض تعهد بین‌المللی که از سوی تابعان حقوق بین‌الملل نادیده و نقض شود، بلافاصله موضوع مسولیت بین‌المللی آنها را پیش می آورد، بنابراین هر موضوعی که به نوعی با موضوع مسوولیت کشورها ارتباط داشته است در حقوق مسوولیت بین‌المللی مطرح می شود و با توجه به اینکه مسوولیت بین‌المللی یک نهاد حقوقی است که اگر بموجب آن کشوری عمل خلاف حقوق بین‌الملل به او منتسب گردد باید خسارت وارده به کشور متضرر از آن عمل را طبق حقوق بین‌الملل جبران نماید.[4]

- **ضرورت مسئولیت بین‌المللی دولت:** نهاد مسئولیت، ساز و کار مهم و اساسی در عرصهٔ حقوق و روابط بین‌الملل است دولت‌ها به عنوان تابعان نخستین و سنتی حقوق بین‌الملل از اختیارات وسیعی در مقابل همدیگر و سایر تابعان برخوردارند؛ حقوق بین‌الملل کلاسیک بیشتر منافع دولت‌ها از جمله دولت‌های بزرگ را تأمین می‌کرد. این مسئله موجب گردید که دولت‌های قدرتمند حقوق دولت‌های ضعیف و یا سایر اعضای جامعه بین‌المللی را نقض نمایند[5]. دولت‌ها

---

[1] پلاسعیدی، پریا.(۱۳۹۲). تحریمهای یک جانبه و حق بر توسعه. پایان نامه کارشناسی ارشد. مقطع کارشناسی ارشد حقوق بین‌الملل. دانشگاه آزاد تهران شمال. ص ۳۰

[2] فلسفی پور، زهرا.(۱۳۹۳). تفسیر و اجرای مقررات حقوق بین‌المللی. مجله تحقیقات حقوقی. دانشکده حقوق دانشگاه بهشتی. شماره ۱۱. ص ۸۹

[3] حبیبی، همایون و شاملو، سوده. (۱۳۹۲). نقش دیوان بین‌المللی دادگستری در توسعه حقوق بین‌الملل. فصلنامه پژوهش حقوق عمومی. شماره ٤١. ص ٥٩

[4] – ملکی زاده ، امیر حسین، مسولیت بین المللی دولت در رویه دیوان بین المللی دادگستری، انتشارات مجمع علمی و فرهنگی مجد، ١٣٩٤،ص١١

[5] رنجبریان، امیرحسین و فرحزاد، مهسا. (١٣٩٤). تحولات عناصر تشکیل دولت: از مؤثر بودن به مشروعیت. مطالعات حقوق عمومی. شماره٢. ص ٤٩

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-19]

ممکن بود با نقض تعهدات بین‌المللی خودشان و یا از طریق ارتکاب اعمال خلاف حقوق بین‌الملل، موجب ایجاد خسارت شوند بدون اینکه مسئولیتی متوجه آنها گردد. این وضعیت حقوق بین‌الملل معاصر را بر آن داشت تا به منظور جبران خسارت از زیان دیدگان، مسئولیت دولت را وارد عرصه حقوق بین‌الملل نموده و آن را توسعه دهد[۱]. در واقع مسئولیت بین‌المللی دولت‌ها، ضرورتی برخواسته از این واقعیت است که دولت با ارتکاب اعمالی که از نظر بین‌المللی خلاف است و حتی امروزه از طریق عمل به وظایف بین‌المللی خویش موجب ورود خسارت می‌گردند.

۵- جبران خسارت بر حسب پیش نویس مسئولیت بین‌المللی دولت‌ها ناشی از اعمال متخلفانه بین‌المللی

براساس حقوق بین‌الملل، مسئولیت دولت‌ها، اصولاً به صرف نقض تعهد از جانب دولت نقض کننده تحقق پیدا می‌کند و ورود ضرر شرط تحقق چنین مسئولیتی نمی‌باشد. لذا هنگامی که دولتی تعهد بین‌المللی خود را نقض کرد و فعل یا ترک فعل موجب چنین نقضی به آن منتسب شد، مسئولیت بین‌المللی چنین دولتی محقق می‌گردد و آن دولت ملزم به جبران خسارات وارد شده می‌شود[۲]. بر اساس طرح مسئولیت بین‌المللی دولت‌ها(۲۰۰۱) شرط ایجاد مسئولیت یک دولت، ارتکاب عمل متخلفانه بین‌المللی است. اعمال طرح مسئولیت بین‌المللی دولت‌ها به جهت نقض تعهدات و همچنین فعالیت‌های منع نشده بلامانع می‌باشد. بنابراین قوانین و مقررات حقوق بین‌الملل در خصوص جبران خسارات فرامرزی قابل اعمال است. به‌عبارت دیگر چنانچه دولتی تعهدات بین‌المللی خود را در زمینه افعال اثرگذار در حیطه فرامرزی نقض کند و این نقض به آن دولت منتسب گردد، مسئولیت بین‌المللی چنین دولتی محقق گردیده و قوانین و مقررات حقو ق بین‌الملل مسئولیت دولت‌ها در خصوص جبران خسارات نسبت به جبران چنین زیان‌هایی قابل اعمال خواهد بود.

- **اصل جبران کامل خسارت:** براساس قوانین حاکم بر مسئولیت بین‌المللی دولت‌ها، خسارات وارد شده باید به صورت کامل[۳] جبران شود[۴]. به عبارت دیگر دولت مسئول باید سعی کند که همه آثار فعل غیر قانونی و یا ترک فعل را زدوده و وضعیتی را که به قرب احتمال در صورت عدم ارتکاب آن فعل وجود می‌داشته است، دوباره برقرار سازد. بنابراین دولت مسئول باید همه تلاش خود را برای از بین بردن کلیه نتایج افعال به عمل آورد و وضعیتی را که قبل از ارتکاب آن عمل وجود داشته است با استفاده از روش‌های جبران خسارت اعاده نماید[۵]. منظور از جبران کامل خسارت این است که

---

[۱] ابراهیم گل، علیرضا. (۱۳۹۷). مسئولیت بین‌المللی دولت(متن و شرح مواد کمیسیون حقو بین‌الملل). تهران: شهردانش. ص ۱۷۱

[۲] شاه حسینی، عطیه و مشهدی، علی. (۱۳۹۶). جبران خسارات زیست‌محیطی بر اساس طرح ۲۰۰۶ کمیسیون حقوق بین‌الملل مبنی بر اصول تخصیص زیان در موارد آسیب فرامرزی ناشی از فعالیت‌های خطرناک. پژوهش حقوق عمومی. شماره ۵۵. ص ۱۶

[۳] full reparation

[۴] طرح مسئولیت بین‌المللی دولت، ماده ۳۱، بند ۱

[۵] غفارزاده، محمدامین. (۱۳۹۳). آثار معاذیر «اضطرار و ضرورت» در مسئولیت بین‌المللی دولت‌ها». مجله سیاست خارجی. شماره ۲. ص ۱۱۶

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-19]

دولت مسئول مکلف است هر زیانی را که به وسیله ارتکاب اعمال خویش به دولت یا دولت‌های دیگر وارد آورده است جبران کند. این خسارات[1] اعم از خسارات مادی و معنوی است(طرح مسئولیت بین‌المللی دولت، ماده ۳۱ بند ۲) و دولت زیان زننده ملزم به جبران هر دو زیان است. منظور از زیان‌های قابل جبران، زیان‌هایی است که در اثر ارتکاب افعال دولت به وجود آمده‌اند[2]. بنابراین باید بین عمل و زیان ایجاد شده رابطه‌ای وجود داشته باشد. یعنی نقض تعهد بین‌المللی قابل انتساب به دولت، علت اصلی آن زیان و خسارت باشد تا دولت نقض کننده تعهد، موظف به جبران آن خسارت باشد.

- **اصل عدم تاثیر حقوق داخلی:** براساس ماده ۳ طرح مسئولیت بین‌المللی دولت: «توصیف فعل دولت به عنوان فعل متخلفانه بین‌المللی تابع حقوق بین‌الملل است. توصیف مذکور متاثر از توصیف همان فعل به عنوان فعلی قانونی به موجب حقوق داخلی نیست. لذا ماده ۳۲ این طرح، در مورد تعهد به جبران خسارت و توقف عمل متخلفانه اشعار می‌دارد که: «دولت مسئول نمی‌تواند برای توجیه قصور در عدم رعایت تعهداتش به موجب این بخش به مقررات حقوق داخلی خویش استناد کند». این دو ماده به عدم توسل به حقوق داخلی، چه برای توجیه نقض تعهدات بین‌المللی و چه برای فرار از تعهد به جبران خسارت و توقف عمل نامشروع، اشاره می‌کنند. دیوان بین‌المللی دادگستری در در پرونده ترمیم صدمات وارده به این اصل استناد جست و اینگونه بیان نمود که «چون ادعا براساس نقض یک تعهد بین‌المللی از سوی یک دولت عضو که مسئول شناخته شده مطرح گردیده است، دولت عضو نمی‌تواند مدعی شود که تعهد مزبور تابع قوانین داخلی آن است[3].

۵-۱- روش‌های جبران خسارت در طرح پیش نویس(۲۰۰۱)

پس از آنکه مسئولیت بین‌المللی دولت اثبات شد، بحث جبران خسارت پیش می‌آید.ماده ۳٤ طرح مسئولیت بین‌المللی دولت اشعار می‌دارد: «ترمیم کامل صدمه ناشی از تخلف بین‌المللی، طبق مقررات این فصل، باید به شکل اعاده، جبران

[1] injury

[2] ضیایی بیگدلی، محمدرضا.(۱۳۹۲).آرا و نظریات مشورتی دیوان بین‌المللی دادگستری. جلد دوم، ویراست سوم. دانشگاه علامه طباطبایی. ص ۵۹

[3] خسروی، شهرام.(۱۳۹٤). جبران خسارت در حقوق مسئولیت بین‌الملل و نقش دیوان بین‌المللی دادگستری در اجرای آن. دانشگاه تهران: دانشکده حقوق آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی. ص ٦۱

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-19]

خسارت و ترضیه، خواه منفردا یا تواماً، صورت گیرد»[۱]. بنابراین در ارتباط با مسئولیت دولت‌ها برای جبران خسارات سه روش پیش‌بینی گردیده است که عبارتند از: اعاده وضع به حال سابق[۲]، پرداخت غرامت[۳]، جلب رضایت زیان دیده[٤].

۵-۱-۱- اعاده وضع به حال سابق

نخستین روش جبران خسارت در ماده۳۵ [۵] طرح مسئولیت بین‌المللی دولت اعاده به وضع سابق است، این روش بر پرداخت غرامت اولویت دارد با این معنی که ابتدا دولت زیان زننده از طریق اعاده به وضعیت سابق خسارات وارده را جبران کند و اگر این میسر نشد یا کفایت نکرد، از روش‌های دیگری برای جبران استفاده نماید.جبران خسارت در این روش مطلق و نامحدود نبوده و تابع شرایط می‌باشد. از طرفی دولت مسئول، در صورتی مکلف به اعاده وضع به حال سابق است که این اعاده به لحاظ مادی غیرممکن نبوده و یا به طورکلی نامناسب نباشد[٦]. منظور از غیر ممکن بودن اعاده به لحاظ مادی این است که به فرض مال توقیف شده تلف شده یا طوری خسارت دیده که ارزش خود را از دست داده است و امکان اعاده آن وجود ندارد. منظور از عدم تناسب نیز این است که اگر به طور کلی تناسبی بین هزینه‌هایی که دولت مسئول جهت اعاده به حالت سابق متحمل می‌شود و مزایایی که از این اعاده وضعیت سابق در مقایسه با پرداخت غرامت، عاید دولت یادولت‌های زیان دیده می‌شود، وجود نداشته باشد، در این صورت دولت مسئول تعهدی به جبران از طریق اعاده وضعیت سابق نخواهد داشت[۷].

٦- قابلیت انتساب عمل دولت چین در اطلاع شیوع بیماری کرونا از منظر حقوق بین‌الملل

رفتار، اعم از فعل یا ترک فعل هر رکن دولت، خواه قانونگذاری اجرایی یا قضایی می تواند به عنوان یک عمل متخلفانه بین‌المللی قابلیت انتساب به دولت را داشته باشد. معیار قابلیت انتساب در خصوص مسئولیت بین‌المللی دولت ناشی از اعمال ارکان آن لزوماً به این مسئله که آیا یک دولت برای فعل یا ترک فعل مطابق با حقوق داخلی خود مسئول است

---

[۱] حلمی، نصرت‌الله.(۱۳۸۷). کمیسیون حقوق بین‌الملل سازمان ملل متحد-مسئولیت بین‌المللی دولت و حمایت سیاسی. تهران: میزان. ص ۷۰

[۲] Restitution

[۳] Compensation

[٤] Satisfaction

[۵] ماده ۳۵ طرح مسئولیت بین‌المللی دولت: دولت مسئول تخلف بین‌المللی ملزم به اعاده است، یعنی باید وضعیتی را که پیش از ارتکاب تخلف وجود داشته برقرار نماید، مشروط بر و تا حدودی که اعاده: الف: عملاً غیرممکن نباشد. ب: مستلزم تحمیلی به کلی غیر متناسب با نفعی که از اعاده به جای جبران خسارت حاصل می‌گردد، نباشد.

[٦] O'Connell, Daniel Patrick (2015). The Law of State Succession, Cambridge University Press.P 26

[۷] Dumberry, Patrick (2018). A Guide to State Succession in International Investment Law, Edward Elgar Publishing. P 13

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-19]

بستگی ندارد بلکه این موضوعی است که به موجب حقوق بین‌الملل مشخص می گردد یعنی حقوق بین‌الملل در این رابطه تعیین کننده است و نه حقوق داخلی.[۱]

در موضوع شیوع بیماری کرونا نیز می توان بیان داشت که تاخیر و پنهان کاری دولت چین در باب زمان انتشار و نحوه شیوع بیماری کرونا را نمی توان به رکنی خاصی از دولت چین نسبت داد و این فعل و یا ترک فعل به دولت چین باز میگردد که با توجه به حقوق بین‌الملل قصور نموده و در مورد بیماری عامدانه و یا سهوا کوتاهی‌های بسیاری به این دولت نسبت داده می شود که در ادامه عملکرد دولت چین و به طبع آن عکس العمل جامعه جهانی دقیقتر مورد بررسی قرار می گیرد.

۷- تعهدات حقوق بین‌المللی دولت چین در پیشگیری و اطلاع رسانی از شیوع کرونا

در کنار هیاهوی مبارزه با ویروس کرونا، به نظر می‌رسد نگاهی به مسئولیت بین‌المللی کشور چین به عنوان کشور محل انتشار این ویروس حائز اهمیت است. حسب گزارش سازمان جهانی بهداشت به احتمال زیاد اولین بار، محل انتقال ویروس کرونا بازارهای فروش حیوانات در چین بوده است. شیوع این بیماری در سطح بین‌المللی تلفات جانی و مالی عدیده‌ای برای کشورها داشت. در بستری که روند تلفات جانی و مالی رو به فزونی است، برآورد دقیقی از میزان خسارات واردشده نمی‌توان داشت[۲]. برای بحث از مسئولیت بین‌المللی دولت چین، باید نگاهی به عمده قوانین و مقررات مربوطه داشت؛ مقرراتی که با مطالعه آن می‌توان گفت دولت چین در رعایت و احترام به آن مقررات کوتاهی غیرقابل اغماضی داشته است. طبق ماده ۱۲ میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی- اجتماعی و فرهنگی، حق هر کس به تمتع از بهترین حال سلامت جسمی و روحی ممکن الحصول به رسمیت شناخته شده است و دولت‌ها مکلف‌اند تدابیری در این زمینه اتخاذ کنند. ازجمله بهبود بهداشت محیط و بهداشت صنعتی از جمیع جهات و پیشگیری و معالجه بیماری‌های همه‌گیر، بومی، حرفه‌ای و سایر بیماری‌ها. همچنین پیکار علیه این بیماری‌ها و ایجاد شرایط مناسب برای تامین مراجع پزشکی و کمک‌های پزشکی برای عموم در صورت ابتلا به بیماری. طبق ماده ٦٣ اساسنامه سازمان جهانی بهداشت هر یک از دولت‌های عضو آیین نامه‌ها و گزارش‌های رسمی و مهم مربوط به بهداشت را باید صریحاً به سازمان اعلام کند و طبق ماده ٦٤ اساسنامه سازمان جهانی بهداشت هر یک از دولت‌های عضو باید وفق تمهیداتی که از طرف مجمع بهداشت مقرر می‌شود، گزارش‌هایی درباره اپیدمی‌ها تهیه و ارائه کنند[۳]. مقررات بین‌المللی بهداشت سازمان جهانی بهداشت سال ۲۰۰۵ نیز در

۱-ملکی زاده، امیر حسین،پیشین،ص ۳۵

[۲]خبرگذاری فارس، ۱۳۹۹، کدخبر: ٥٤٦٣١٥٤

[۳]نجفی، بهزاد.(۱۳۹۲). سازمان جهانی بهداشت و حقوق سلامت. تهران: میزان. ص ۱۱

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-19]

این زمینه برخی تکالیفی را بر دولت‌های عضو بار کرده است که اهم آنچه مطلوب یادداشت حاضر است مواد ٦، ۷ و ٥٦ آن است. هدف و قلمرو مقررات بین‌المللی بهداشت جلوگیری از گسترش بین‌المللی ویروس، فراهم کردن بهداشت عمومی و جلوگیری از تجارت و ترافیک بین‌المللی غیرضروری است[۱]. آنچه در گزارش‌ها هویداست این است که دولت چین در بدو امر، اطلاعی به سازمان جهانی بهداشت در این زمینه نداده است و از طرفی از انتشار برخی اطلاعات مهم درباره این ویروس جلوگیری کرد. سابقاً در زمان همه‌گیرشدن بیماری سارس نیز دولت چین سعی در پوشش و سانسور اخبار در این زمینه داشت[۲]. ماده ٥٦ مقررات بین‌المللی بهداشت سازمان جهانی بهداشت دربردارنده ضوابط حاکم بر نحوه حل وفصل اختلافات است. طبق بند اول آن، در مرحله اول مذاکره یا طرق دیگر حل وفصل مسالمت‌آمیز اختلاف پیش‌بینی شده است. طبق بند دوم و در صورت عدم حصول نتیجه مقرر در بند اول، دعوا از طریق مراجعه به مدیرکل سازمان جهانی بهداشت قابل حل وفصل خواهد بود. مطابق بند سوم آن، دولت عضو می‌تواند در هر مرحله به صورت کتبی به مدیرکل سازمان جهانی بهداشت اعلام کند که داوری اجباری را برای حل وفصل اختلاف می‌پذیرد. بدیهی است نتیجه داوری اجباری برای طرفین دعوا لازم الاتباع و نهایی خواهد بود. بند چهارم ماده ٥٦ به اختیار دولت‌ها بر توافق جداگانه به امکان توسل به مکانیسم حل وفصل اختلاف دیگر سازمان‌های بین‌المللی اشاره کرده است[۳]. اینکه آیا در صورت بروز اختلاف و طرح ادعایی علیه دولت چین موضوع از طرق دیپلماتیک حل وفصل شود، قابلیت پیش بینی ندارد اما در فرض عدم حصول نتیجه مرضی الطرفین و عدم همکاری دولت چین برای جبران خسارت وفق مقررات ماده ٥٦ و عدم اعلام پذیرش داوری اجباری، دولت مدعی خسارت ناگزیر از استفاده از روش قضائی حل وفصل مسالمت آمیز اختلاف است. در صدر آن طرح دعوا در دیوان بین‌المللی دادگستری مطلوب خواهد بود[٤]. نکته قابل تامل در طرح دعوا علیه چین در دیوان بین‌المللی دادگستری بحث صلاحیت این مرجع است. در صورتی که نتیجه مطلوبی برای طرفین اختلاف پس از طی مراحل ماده ٥٦ مقررات بین‌المللی بهداشت حاصل نشود آیا امکان طرح دعوا در دیوان بین‌المللی دادگستری وجود دارد؟ دیوان قبل از شروع رسیدگی ماهوی باید صلاحیت خود را احراز کند. اما مبنای صلاحیت دیوان بین‌المللی دادگستری چیست؟ پاسخ آن را می‌توان در ماده ۷۵ اساسنامه سازمان جهانی بهداشت یافت. طبق ماده ۷۵ اساسنامه دیوان بین‌المللی دادگستری هر موضوع یا اختلافی راجع به تفسیر و اجرای این اساسنامه ایجاد شود که از طریق مذاکره و یا به وسیله

[۱] انصاری، اعظم. (۱۳۹۲). آزادسازی تجاری و حمایتهای بهداشتی با تاکید بر مقررات سازمان تجارت جهانی و مقررات داخلی. تهران: پایان‌نامه دفاع شده در دانشگاه تهران.

[۲] خبرگذاری ایسنا، ۱۳۹۸: اسفندماه، نشانه اختصاصی خبر: ۱۱۰۵۱: ۹۸

[۳] جهانی سازی و بیماری‌های عفونی ، سازمان بهداشت جهانی، ۲۰۰٤

[٤] هیگینز، روزالین. ۱۳۸۵). دیوان بین‌المللی دادگستری، موضوعات منتخب درباره مسئولیت دولت. ترجمه علی قاسمی. تهران: چتردانش. ص ۱۳۱

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-19]

مجمع بهداشت حل و تسویه نشود، از طرف مقامات مربوطه به دیوان بین‌المللی دادگستری بر طبق اساسنامه آن دیوان مراجعه خواهد شد، مگر اینکه طرفین راه دیگری برای حل اختلاف در نظر بگیرند[1]. از طرفی هر دولتی مکلف است تضمین کند که شهروندان آن کشور اقداماتی مضر به حقوق سایر کشورها مرتکب نشوند و در صورت ارتکاب آن ازسوی شهروندان، این عمل قابل انتساب به دولت است. نتیجه اینکه وقتی دولتی اقدام غیرقانونی می‌کند، باید به کشورهایی که متحمل ضرر شده‌اند جبران خسارت کند. طرح دعوای مطالبه خسارت باید دربردارنده تبیین رابطه علی و معلولی(ضابطه مستقیم و کافی طبق رویه دیوان در قضیه نسل کشی بوسنی) بین تخطی از تعهد بین‌المللی و ضرر وارده باشد. شاید دولت مدعی در راستای اثبات این رابطه علی با دشواری‌های زیادی همراه باشد، اما بار اثبات با اوست. جبران خسارت نیز در مرتبه اول به طریق اعاده به وضع سابق است و چنانچه مقدور نباشد از طریق پرداخت غرامت است[2]. البته موضوع پژوهش کنونی، نیازمند واکاوی و بررسی دقیق‌تر ابعاد موضوع است. نگارنده معتقد است با توجه به اینکه سابقه روشنی از نوع دعوای اشاره شده در قالب یک خسارت ناشی از اشاعه بیماری مسری در رویه دیوان بین‌المللی دادگستری نیز وجود ندارد، طرح چنین دعوایی با ابهامات زیادی مواجه خواهد بود. شاید دولت چین پس از شیوع ویروس و وقوع تلفات جانی چشمگیر، مبارزه مطلوبی با این بیماری داشت؛ به گونه‌ای که جهانیان را تمجید واداشت، اما این دولت در بدو اطلاع از بیماری دقت کافی در این زمینه و در اجرای تعهدات بین‌المللی خود نداشته است. در حال حاضر کشورها عمده تمرکز خود را بر مبارزه با این ویروس و همکاری‌های بین‌المللی بنا نهاده اند. اما در آینده نزدیک وقوع اختلاف‌های حقوقی دور از انتظار نخواهد بود. لازم است کشورها ضمن مبارزه اصولی با این بیماری، تعهدات بین‌المللی خود را فراموش نکنند.

۸- تحلیل عملکرد دولت چین در رابطه با کرونا

بی‌تردید و بی‌اغراق اپیدمی جهان‌گستر ویروس کرونا پدیده‌ای است که آثار جانی و مالی و ابعاد و پیامدهای آن به غیر از جنگ جهانی دوم پیشینه‌ای با این وسعت نداشته است. اما نکته‌ای که از دیدگاه حقوق (عمومی) باید به آن توجه کرد این است که چنین پدیده‌ای از موارد سیل و زلزله و آتشفشان و رویدادهای قهریه‌ای که اراده انسان‌ها و دولت‌ها در آن علی‌الظاهر نقشی ندارند، نیست، بلکه از آن‌گونه بلایایی است که اقدام به موقع و عدم اقدام دولت‌ها در مهار، انتقال و شیوع آن می‌تواند در کاهش و یا افزایش پیامدهای زیان‌بار آن نقش بسزایی داشته باشد[3]. پرداختن به مسئولیت بین‌المللی

[1] قاضی شریعت پناهی ابوالفضل.(۱۳۸۲). بایسته‌های حقوق اساسی. چاپ دوازدهم. تهران: دادگستر. ص ۱۱٦

[2] خسروی، شهرام.(۱۳۹٤). جبران خسارت در حقوق مسئولیت بین‌الملل و نقش دیوان بین‌المللی دادگستری در اجرای آن. دانشگاه تهران: دانشکده حقوق آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی. ص ۵۹

[3] خبرگذاری فارس، ۱۳۹۹، کدخبر: ٥٤٦٣١٥٤

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-19]

دولت چین، زادگاه ویروس کرونا، به‌دلیل عدم مراقبت و نظارت بهداشتی کافی و مؤثر بر بازارهای محلی فروش حیوانات غیر اهلی و یا مخاطره‌آمیز بودن استفاده از آنها به‌عنوان خوراک انسانی و مغایرت آن با موازین زیست‌محیطی از نظر حقوق بین‌الملل موقعیت دیگری را می‌طلبد. یکی از اصولی که در حوزه‌ی حقوق مسئولیت بین‌المللی مطرح می‌شود، اصل مراقبت بایسته[۱] است. مراقبت بایسته (مراقبت مقتضی) در مفهوم حقوقی به معنای مراقبت و هوشیاری است که به‌طور منطقی از شخصی انتظار می‌رود و عرفا در اوضاع و احوال خاصی از سوی یک شخص متعارف که به‌دنبال اجرای تعهد حقوق است، انجام پذیرد. این اصل بیان می‌دارد دولت‌ها در اجرای تعهدات خود باید مراقبت و فراست لازم را به‌کار برند، به‌گونه‌ای که رفتار آن‌ها از دید منطق متعارف، مورد انتظار جلوه کند. مراقبت بایسته تعهدی است نسبت به چگونگی اجرای تعهدات اولیه. تعهد دولت برای اتخاذ تدابیر پیش‌گیرانه یا کاهشی، یک تعهد مراقبت مقتضی است. اصل وظیفه مراقبت ارتباط تنگاتنگی با اصل حسن نیت و شباهت بسیار با اصل پیش‌گیری دارد. هردو، اصول انعطاف‌پذیری از رفتار هستند که از دولت‌ها می‌خواهند نسبت به این موضوع که حقوق سایر کشورها، برای مثال به وسیله‌ی ایجاد آلودگی‌های فرامرزی نقض نشود، اطمینان حاصل کنند[۲]. اما نباید اصل مراقبت مقتضی را به این معنا دانست که هر خسارتی که ایجاد شود، در واقع نقض حقوق بین‌الملل است، بلکه چنانچه کشوری که خسارت ایجاد می‌کند یا به آن اجازه اتفاق‌افتادن می‌دهد، تمام مراقبات لازم، یعنی تمام تدابیری که از یک دولت خوب انتظار می‌رود در راستای ایفای مسئولیت بین‌المللی خود در این زمینه انجام دهد، اتخاذ کرده و تمامی تعهدات خویش را در این حیطه ادا کرده است. پس این اصل، هیچ‌گاه یک دولت را ضامن محض پیش‌گیری از خسارات قرار نمی‌دهد و مراقبت بایسته، تعهد به عمل است، نه تعهد به نتیجه[۳]. نکته‌ای که باید بدان اشاره نمود این است که مقررات بهداشت و سلامت جهانی توسط سازمان بهداشت جهانی در سال ۲۰۰۵ تدوین شده و هدف از تدوین این مقررات کمک به جامعه بین‌المللی جهت مبارزه با شیوع بیماری‌های عفونی و جهان گستر است. این مقررات بر هر نوع بیماری که سبب آسیب قابل توجهی به انسان‌ها شود یا منجر به هر نوع حالت اضطراری سلامت بین‌المللی شود، تطبیق می‌شود. لذا دولت چین با الحاق به این پیمان، اعلام کرد که مقررات این نهاد بین‌المللی را بر تمامی قلمرو جمهوری خلق چین به‌شمول هانگ کانگ، ماکاو و تایوان اشاعه دهد. اما در قضیه گسترش ویروس کرونا، نگارنده اعتقاد بر این دارد که دولت چین به طور شایسته و بایسته تعهدات بهداشتی خود را در آگاه سازی جهانی در ابتدای شیوع، عمل نکرد و از این طریق، مسئول و مورد ضمان واقع شده است.

---

[۱] Due Diligence

[۲] نجفی، بهزاد.(۱۳۹۲). سازمان جهانی بهداشت و حقوق سلامت. تهران: میزان. ص ۳۷

[۳] محمودی، زینب.(۱۳۹۸). نقش سازمان بهداشت جهانی در تضمین سلامت عمومی با تاکید بر مقابله با بیماری های همه گیر. دانشگاه مازندران، دانشکده حقوق و علوم سیاسی. ص ۵۵

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-19]

۹- احراز مسئولیت بین‌المللی دولت چین و راه‌های جبران خسارت

طبق اطلاعات موثق شیوع ویروس کرونا از روزهای آغازین دسامبر ۲۰۱۹ و در ووهان چین آغاز شد. اولین اقدام رسمی دولت چین برای مقابله با کرونا ۲۰ ژانویه ۲۰۲۰ صورت گرفت و حدود ۵۰ روز مردم چین و جهانیان در بی‌خبری به سر می‌بردند و حتی کسانی که در این فاصله اطلاع‌رسانی می‌کردند به جرم شایعه پراکنی بازداشت و تحت پیگرد قانونی قرار گرفتند. دولت چین در این فاصله در بیانیه‌ها و اخبار رسمی به جای آگاهی بخشی، هشدار و آموزش به مردم اعلام کرد که جای نگرانی نیست و بیماری قابل پیشگیری و تحت کنترل است و حتی ذکر پیدا شدن اولین قربانی را کتمان کرد. از همان زمان مراتب به سازمان بهداشت جهانی ابراز شد و سازمان بهداشت در ۳۰ ژانویه اعلام وضعیت اضطراری بهداشت عمومی بین‌المللی را تحت پوشش رسانه‌ای قرار داد. این تاخیر مانع اطلاع یافتن بسیاری کشورها از جمله ایران در زمان مورد نیاز شد و نتوانستند تمهیدات لازم را فراهم کنند تا از سرایت بیماری به کشور جلوگیری کنند. البته دولت چین کمک‌های انسان دوستانه قابل توجهی را به بسیاری از کشورها از جمله ایران ارسال کرد تا شاید سهل انگاری و قصور خود در اطلاع‌رسانی به موقع را بپوشاند اما متاسفانه سازمان بهداشت جهانی نه تنها در قبال عمل متخلفان هیچ این موضوع رسمی اتخاذ نکرد بلکه رسما از این کشور به خاطر کمک‌های بهداشتی انسان دوستانه قدردانی کرد. به موازات رخدادهای مذکور بسیاری از حقوقدانان در کشورهای مختلف بر آن شدند تا در برابر عمل متخلفانه چین اقدام حقوقی صورت گیرد. حتی برخی سازمان‌های مردم نهاد در این خصوص از خود واکنش نشان دادند. اقدام عملی در قبال ترک فعل متخلفان یک کشور چین موجب شد برخی وکلای آمریکایی به طرح دعاوی جبران خسارت اقدام کنند و تا ٦ آوریل دعاوی خسارتی با خواسته‌ای حدود ۲۰ تریلیون دلار در دادگاه‌های داخلی آمریکا ثبت شده است. اقدام متخلفانه دیگر چین برداشتن ممانعت از عرضه بازار گوشت خفاش بود که ممکن است بار دیگر شیوع ویروس را گسترده کند و مجدداً سبب طرح دعوای دیگری علیه چین شود. آخرین خبر پنهانکاری چین ٤ آوریل در روزنامه واشنگتن پست منتشر شد مبنی بر اینکه تعداد فوتی‌های دولت چین ٤٢ هزار نفر بوده است.

۹-۱- بررسی مبانی صلاحیت

در پاسخ به این پرسش که آیا امکان طرح دعوا در دیوان بین‌المللی دادگستری وجود دارد یا خیر باید مبانی صلاحیتی دیوان بررسی شود. از منظر صلاحیت ترافعی، بر اساس ماده ۷۷ اساسنامه سازمان بهداشت جهانی هر موضوع یا اختلافی راجع به تفسیر یا اجرا ایجاد شود که از طریق مذاکره یا مجمع سازمان بهداشت جهانی حل و فصل نشود، از طرف مقامات مربوطه به دیوان بین‌المللی دادگستری طبق اساسنامه دیوان مراجعه خواهد شد مگر اینکه طرفین راه حل دیگری را در نظر بگیرند. برخی معتقدند از آنجا که صریحاً نامی از اختلاف میان کشورهای عضو برده نشده لذا فقط سازمان بهداشت

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-19]

جهانی صلاحیت رجوع به دیوان دارد و در هر مورد که رئیس دیوان رأی صادر می‌کند، برای سازمان و کشورهای عضو لازم الاجراست[۱]. در مقابل برخی پژوهشگران از جمله دکتر بیگدلی معتقدند اولاً طبق اساسنامه دیوان، فقط اختلاف میان کشورها قابل مراجعه به دیوان است، ثانیاً واژه اختلاف در ماده ۷۵ در مورد نظریات مشورتی به کار نمی‌رود بلکه طبق بند یک ماده ۹۶ منشور ملل متحد از واژه مسئله حقوقی استفاده می‌شود[۲]. در مجموع چنین به نظر می‌رسد که با توجه به نص صریح ماده ۷۵ اساسنامه، دیوان در مرحله اولیه صلاحیت ضمنی برای خود مسلم می‌داند اما در بحث صلاحیت مشورتی صریح است و با عنایت به بند ۲ ماده ۹۶ منشور ملل متحد می‌تواند در چارچوب این سوال نظر مشورتی را از دیوان بخواهد که آیا طرز عمل چین در مواجهه و مقابله با ویروس کرونا منطبق با حقوق بین‌الملل بوده است؟ سپس ادعای اصلی از سوی مدعی احتمالی مطرح است؛ یعنی عملکرد دولت چین در قبال ویروس کرونا ناقض اساسنامه و مقررات بهداشت بین‌المللی به ویژه قواعد و تعهدات مرتبط به اعلام و هشدار به موقع و تاخیر در به اشتراک گذاشتن اطلاعات مندرج در مواد ۶۳ و ٦٤ است. براساس پیامدهای ادعا در صورتی که دولت چین طبق مقررات و تعهدات مذکور به وظایفش عمل می‌کرد امروز با روند تصاعدی گسترش ویروس مواجه نبودیم.

۹-۲- مدعی احتمالی یا خواهان دعوا

به نظر می‌رسد که مدعیان احتمالی یا خواهان‌های دعوا در وهله نخست خود سازمان بهداشت جهانی است که براساس نقض مقررات اساسنامه قضیه را مطرح کند. علاوه بر این سازمان ملل متحد به ویژه شورای امنیت از حیث تهدید صلح و امنیت بین‌المللی، نهادهای جهانی حقوق بشر از حیث نقض موازین حقوق بشری و هر یک یا تعدادی یا حتی تمامی کشورهای عضو، بر اساس نقض مقررات می‌توانند وارد عمل شوند[۳].

۹-۳- مستندات حقوقی ادعا

در این خصوص، دکتر بیگدلی معتقد است تنها مواد ۶۳ و ٦٤ اساسنامه می‌تواند از مستندات حقوقی و قانونی باشد. بر اساس ماده ۶۳ هر یک از اعضا باید بی‌درنگ مهمترین قوانین، ضوابط، گزارش‌های رسمی و آمار مربوط به بهداشت و سلامت اجتماعی را که در آن کشور منتشر شده است به اطلاع سازمان برساند. مطابق ماده ٦٤ هر یک از کشورهای عضو باید گزارش‌های آماری و مرتبط با همه گیری بیماری‌ها را به روشی که توسط سازمان تایید می‌شود ارائه کند[٤]. لذا بحث پنهان‌کاری، قصور و عدم شفافیت ناشی از عدم اجرای دو ماده فوق خواهد بود.

---

[۱] سازمان بهداشت جهانی، ۲۰۱۷

[۲] ضیایی بیگدلی، محمدرضا.(۱۳۹۲).آرا و نظریات مشورتی دیوان بین‌المللی دادگستری. جلد دوم، ویراست سوم. دانشگاه علامه طباطبایی. ص ۲۱۹-۲۲۰

[۳] آل کجباف، حسین.(۱۳۹۲). حقوق بین‌الملل عمومی. تهران: سمت. ص ۸۷

[٤] ضیایی بیگدلی، محمدرضا.(۱۳۹۲).آرا و نظریات مشورتی دیوان بین‌المللی دادگستری. جلد دوم، ویراست سوم. دانشگاه علامه طباطبایی. ص ۱۰۹

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-19]

۱۰- انتساب عمل متخلفانه دولت چین و چالش‌های پیش رو

بعد از گذشت نیمی از سال از پدیدار شدن بیماری کرونا این عرصه همچنان جولانگاه این بیماری است و تمامی کشورهای جهان در کنار دغدغه شناسایی عوامل گسترش این بحران جهانی، علارغم استفاده از همه ظرفیت ها و پتانسیل‌های کشورشان در پیشگیری و کاهش تلفات جانی و ضربه‌های اقتصادی موفقیت چشمگیری حاصل ننموده اند و این موضوع حتی برای کشورهای پیشرفته دنیا نیز به معمایی پیچیده تبدیل شده است.

و اما در کنار تمامی اقدامات داخلی کشورها این مسله که دولت چین در این موضوع تا چه میزان مقصر است و چگونه اعمال متخلفانه دولت چین را می توان به او نسبت داد ، از همان روزهای اول دغدغه اصلی بسیاری از کشورها علی الخصوص آمریکا و هم پیمانانش در جمع آوری ادله لازم در اثبات این موضوع به دولت چین بود، اکنون و بعد از گذشت چندین ماه میتوان اذعان نمود اثبات این موضوع به دلایل مختلف نه تنها کاری سهل و راحتی نیست بلکه تبعات و چالش‌های را نیز در پیش دارد. این عدم سهولت در اثبات موضوع و چالش ها با توجه به اینکه تاکنون بحران‌های بیماری ادامه دارد و از طرفی چین به عنوان یک کشور تراز اول اقتصادی جهان و همچنین عملکرد این کشور در این چند ماهه در کمک به کشورهای مختلف و این که بسیاری از کشورها مبادلات گسترده ای اقتصادی با این کشور دارند نمود بیشتری پیدا می نماید.

از موارد فوق که گذر نماییم و در صدد اثبات عملکرد متخلفانه دولت چین برآیم، باید دید چین بر اساس مفاد دیوان نقضی حقوق بین‌الملل را انجام داده است که نگارنده معتقد است که دولت چین در مواد ٦٣ و ٦٤ دیوان عملکرد متناقضی داشته است، البته حتی با در نظر گرفتن این موضوع که باید در این راه همراهی کشورهای عضو را که امری بعید است داشته باشیم، سازمان بهداشت جهانی نیز در امری دور از انتظار هم سوی کشورها عضو گام بردارد و همچنین تخلفات هم سو کشورهای دیگری مانند آمریکا، انگلستان و ایران و... نیز نادیده در بحث زمان اعلام و پنهان کاری‌های مشابه نیز نادیده در نظر بگیریم و در نهایت به فرض اینکه دولت چین در ین راه محکوم گردد باید دنبال راهی برای جبران خسارت تمامی کشورها، با توجه به ابعاد بحران و زمان طولانی آن بود که این نیز از چالش ها این موضوع خواهد بود.

در نهایت با توجه به تمام اتفاقات و حرکت‌های سیاسی کشورها باید بیان داشت در برهه کنونی که هنوز دنیا با این بیماری دست و پنجه نرم میکند هر اقدامی در جهت تعیین مقصر به صلاح جامعه جهانی نیست، و چه بسا همانگونه که تاکنون این گونه بوده و هر روز ابعاد تازه ای به مانند مشخص شدن شیوع این بیماری برای اولین بار در یکی از معدن‌های چین و مرگ سه نفر باز هم میتوان انتظار اخبار جدیدی از این بیماری منحوس را داشت، لیکن به نظر می رسد اقدامات کشورها پس از اتمام بحران و روشن شدن تمام ابعاد موضوع میتواند در اثبات و روشن شدن آن کمک شایانی نماید.

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-19]

بحث و نتیجه گیری

اعضای جامعه جهانی در ارتباط با یکدیگر و به‌عنوان عضوی از جامعه جهانی عهده‌دار وظایف و تعهداتی هستند که در صورت نقض این تعهدات در برابر جامعه جهانی مسئول می‌باشند. مهم‌ترین سند در رابطه با مسئولیت دولت‌ها، طرح مسئولیت دولت‌ها در برابر اعمال بین‌المللی آنهاست. این طرح، حاوی اصول حقوق بین‌الملل است که قبلاً توسط محکمه بین‌المللی عدالت به آن‌ها استناد شده است. این سند دولت‌ها را در برابر ارتکاب اعمال بین‌المللی مسئول می‌داند و عناصر عمل و ترک عمل بین‌المللی را مشخص کرده است. فعل بین‌المللی در این طرح، متشکل از دو عنصر است: «قابل انتساب‌بودن به دولت» و «نقض تعهد بین‌المللی».

رفتار زمانی قابل انتساب به دولت است که عمل دولت بوده و از طریق بخش‌های اجرایی، تقنینی و قضایی دولت، انجام شده باشد. حال اگر این موضوع را به دولت چین تعیم دهیم متوجه خواهیم شد که رفتار چین از طریق بخش‌های مختلف دولت، اعم از مسئولان ووهان چین، مسئولان بخش سلامت و سایر مقامات چین به نمایندگی از دولت چین انجام شده است و در انتساب عمل با چین هیچ تردیدی باقی نمی‌ماند. دولت چین، مرتکب نقض احکام مواد ٦ و ٧ مقررات سلامت و بهداشت بین‌المللی که از جمله تعهدات اولیه دولت‌ها می‌باشد، شده است و باید در برابر جامعه جهانی مسئول پنداشته شده و مکلف است تا تعهدات ثانویه خود را (تداوم در اجرای تعهد نقض‌شده، توقف نقض و اطمینان و تضمین از عدم تکرار و جبران خسارت) در برابر جامعه جهانی ایفا کند. همچنان، رفتار چین، نقض اصول بین‌المللی به‌ویژه اصل حسن نیت و اصل مراقبت مقتضی است. در ضمن، رویه قضایی محکمه دایمی بین‌المللی عدالت نیز بر مسئول‌بودن دولت‌ها در برابر رفتار متخلفانه بین‌المللی تأکید کرده و دولت‌ها را ملزم می‌کند تا نقض صورت‌گرفته را جبران کند. اقامه دعوای خسارت یک دولت به طرفیت دولت چین در دیوان امر ساده‌ای نیست با فرض اینکه حتی دعوای حقوقی به نتیجه مطلوب منجر نشود، باز هم پیگیری چنین قضیه‌ای در مرجعی چون دیوان دادگستری بین‌المللی می‌تواند به پیروزی‌های قضایی چشمگیری منتهی شود. این اقدام که بتوان دولتی را مسئول جان باختن تعداد زیادی انسان در اقصی نقاط جهان معرفی کرد و درصدد احراز مسئولیت بین‌المللی آن کشور برآمد چیزی نیست که هر روز اتفاق بیفتد لذا در صورتی که وقت اندکی برای اجرای عدالت باشد نباید از آن گذشت. اینکه نگارنده اقامه دعوا علیه چین را ساده نمی‌داند از چند منظر قابل بررسی است.

به عقیده نگارنده شاید در زمان کنونی که هنوز جهان درگیر مقابله با این بیماری است زمان مناسبی برای طرح دعوا علیه چین نباشد مخصوصاً که دولت چین پس از شیوع، کمک‌های بهداشتی قابل توجهی به کشورها اعطا کرده اما به نظر

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-19]

می‌رسد این استدلال حقوقی نیست و مانع طرح دعوا نخواهد بود. ثانیاً این استدلال که طرح دعوا علیه کشور قدرتمند درجه اول چون چین از سوی سایر کشورها که به نوعی مبادلات اقتصادی دارند ساده نیست، استدلالی فاقد بار حقوقی است و تزلزلی در طرح، اثبات ادله، دعوا و مبانی صلاحیت دیوان ایجاد نمی‌کند. ضمناً تمامی کشورها نیستند که در این وضعیت قرار داشته باشند برای مثال تنش‌های سیاسی و اقتصادی میان چین و آمریکا در سال‌های اخیر تا حدودی مبادلات میان این دو کشور را تحت تاثیر قرار داده است اکثر کشورها که قادر به طرح دعوا علیه چین هستند ارتباط چندانی با این کشور ندارند و می‌تواند مبادرت به دعوا کند.

منابع

۱. ابراهیم گل، علیرضا. (۱۳۹۷). مسئولیت بین‌المللی دولت(متن و شرح مواد کمیسیون حقو بین‌الملل). تهران: شهردانش.
۲. آرائی دورنکلا، میثم. (۱۳۹٦). مبانی فلسفی مسئولیت بین‌المللی کشورها با تأکید بر نقد طرح مسئولیت بین‌المللی دولت ها (۲۰۰۱). پایان نامه کارشناسی ارشد. تهران: دانشگاه آزاد علوم و تحقیقات تهران.
۳. ارفع‌نیا، بهشید (۱۳۹۵)، حقوق بین‌الملل خصوصی، جلد اول. تهران: میزان.
٤. آل کجباف، حسین.(۱۳۹۲). حقوق بین‌الملل عمومی. تهران: سمت.
۵. انصاری، اعظم. (۱۳۹۲). آزادسازی تجاری و حمایتهای بهداشتی با تاکید بر مقررات سازمان تجارت جهانی و مقررات داخلی. تهران: پایان‌نامه دفاع شده در دانشگاه تهران.
٦. پلاسعیدی، پریا.(۱۳۹۲). تحریمهای یک جانبه و حق بر توسعه. پایان نامه کارشناسی ارشد. مقطع کارشناسی ارشد حقوق بین‌الملل. دانشگاه آزاد تهران شمال.
۷. حبیبی، همایون و شاملو، سوده. (۱۳۹۲). نقش دیوان بین‌المللی دادگستری در توسعه حقوق بین‌الملل. فصلنامه پژوهش حقوق عمومی. شماره ٤۱.
۸. حدادی، مهدی. (۱۳۹۷). معاونت در ارتکاب فعل متخلفانه بین‌المللی دولت در طرح مسئولیت بین‌المللی دولت ۲۰۰۱. مجله مطالعات حقوقی. شماره ٤.
۹. حلمی، نصرت‌الله.(۱۳۸۷). کمیسیون حقوق بین‌الملل سازمان ملل متحد–مسئولیت بین‌المللی دولت و حمایت سیاسی. تهران: میزان :
۱۰. خسروی، شهرام.(۱۳۹٤). جبران خسارت در حقوق مسئولیت بین‌الملل و نقش دیوان بین‌المللی دادگستری در اجرای آن. دانشگاه تهران: دانشکده حقوق آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی.
۱۱. رنجبریان، امیرحسین و فرحزاد، مهسا. (۱۳۹٤). تحولات عناصر تشکیل دولت: از مؤثر بودن به مشروعیت. مطالعات حقوق عمومی. شماره۲.
۱۲. زمانی، سیدقاسم.(۱۳۹۳). حقوق سازمان‌های بین‌المللی. تهران: مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های حقوقی شهر دانش.
۱۳. ستایش پور، محمد.(۱۳۹۸). پیامدهای حقوقی جانشینی دولت ها از منظر مسئولیت بین‌المللی. پایان نامه کارشناسی ارشد. قم: دانشگاه آزاد اسلامی.

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-19]

۱٤. شاه حسینی، عطیه و مشهدی، علی. (۱۳۹٦). جبران خسارات زیست‌محیطی بر اساس طرح ۲۰۰٦ کمیسیون حقوق بین‌الملل مبنی بر اصول تخصیص زیان در موارد آسیب فرامرزی ناشی از فعالیت‌های خطرناک. پژوهش حقوق عمومی. شماره ۵۵.

۱۵. ضیایی بیگدلی، محمدرضا.(۱۳۹۲).آرا و نظریات مشورتی دیوان بین‌المللی دادگستری. جلد دوم، ویراست سوم. دانشگاه علامه طباطبایی.

۱٦. غفارزاده، محمدامین. (۱۳۹۳). آثار معاذیر «اضطرار و ضرورت» در مسئولیت بین‌المللی دولت‌ها». مجله سیاست خارجی. شماره ۲.

۱۷. فرخ سیر، منصور.(۱۳۸۹). مناسبات متقابل میان تحریم اقتصادی و حقوق بین‌المللی بشر. رساله دکترای حقوق بین‌الملل عمومی. دانشکده حقوق و علوم سیاسی. دانشگاه علامه طباطبایی.

۱۸. فرنوش، غلامرضا، علیشیری، غلامحسین، حسینی ذیجود، سیدرضا، درستکار، روح الله، جلالی فراهانی، علیرضا.(۱۳۹۹). شناخت ویروس نوین-۲۰۱۹ و کووید ۱۹ براساس شواهد موجود. مجله طب نظامی. دوره ۳۲. شماره ۱.

۱۹. فلسفی پور، زهرا.(۱۳۹۳). تفسیر و اجرای مقررات حقوق بین‌المللی. مجله تحقیقات حقوقی. دانشکده حقوق دانشگاه بهشتی. شماره ۱۱.

۲۰. قاضی شریعت پناهی ابوالفضل.(۱۳۸۲). بایسته‌های حقوق اساسی. چاپ دوازدهم. تهران: دادگستر.

۲۱. محمودی، زینب.(۱۳۹۸). نقش سازمان بهداشت جهانی در تضمین سلامت عمومی با تاکید بر مقابله با بیماری‌های همه گیر. دانشگاه مازندران، دانشکده حقوق و علوم سیاسی.

۲۲. ملکی زاده ، امیر حسین، مسولیت بین‌المللی دولت در رویه دیوان بین‌المللی دادگستری، انتشارات مجمع علمی و فرهنگی مجد، ۱۳۹٤،ص۱۱

۲۳. میرشکاری، جواد.(۱۳۸۳). فرهنگ واژه‌های مصوب فرهنگستان. دفترهفتم تهران: فرهنگستان زبان و ادب فارسی.

۲٤. نجفی، بهزاد.(۱۳۹۲). سازمان جهانی بهداشت و حقوق سلامت. تهران: میزان.

۲۵. هیگینز، روزالین. ۱۳۸۵). دیوان بین‌المللی دادگستری، موضوعات منتخب درباره مسئولیت دولت. ترجمه علی قاسمی. تهران: چتردانش.

۲٦. والاس، ربِکا و مارتین ارتگا، اُلگا. (۲۰۱۲). حقوق بین‌الملل. ترجمه سیدقاسم زمانی. تهران: شهر دانش.

خبرگذاری‌ها

۲۷. خبرگذاری ایسنا، اسفند ۱۳۹۹

۲۸. خبرگذاری بی بی سی، ۲۰۲۰

۲۹. خبرگذاری فارس، فروردین ۱۳۹۹

اسناد

۳۰. اسناد و گزارشات مربوط به سازمان بهداشت جهانی، ۲۰۲۰

۳۱. اسناد و گزارشات مربوط به سازمان بهداشت جهانی، ۲۰۱۷

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-19]

32. Chen Y, Liu Q, Guo D. Emerging coronaviruses: genome structure, replication, and pathogenesis. Journal of medical virology. 2020.
33. Dumberry, Patrick (2018). A Guide to State Succession in International Investment Law, Edward Elgar Publishing.
34. Globalization and infectious diseases(2004) A review of the linkages. World Health Organization on behalf of the Special Programme for Research and Training in Tropical Diseases
35. Gorbalenya AE. Severe acute respiratory syndrome-related coronavirus–The species and its viruses, a statement of the Coronavirus Study Group. BioRxiv. 2020.
36. Kampf G, Todt D, Pfaender S, Steinmann E. Persistence of coronaviruses on inanimate surfaces and its inactivation with biocidal agents. Journal of Hospital Infection. 2020.
37. Li G, Fan Y, Lai Y, Han T, Li Z, Zhou P, et al. Coronavirus infections and immune responses. J Med Virol. 2020.
38. Miquel Porta (2020). Miquel Porta, ed.Dictionary of Epidemiology. Oxford University Press. p. 179. ISBN 978-0-19-531449-6. Retrieved 14 September2012.
39. O'Connell, Daniel Patrick (2015). The Law of State Succession, Cambridge University Press.
40. Russell CD, Millar JE, Baillie JK. Clinical evidence does not support corticosteroid treatment for 2019-nCoV lung injury. Lancet 2020;395:473–5.
41. Xu Z, Peng C, Shi Y, Zhu Z, Mu K, Wang X, et al. Nelfinavir was predicted to be a potential inhibitor of 2019-nCov main protease by an integrative approach combining homology modelling, molecular docking and binding free energy calculation. bioRxiv. 2020.

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-19]

Chinese government's international responsibility for the spread of common global epidemics (coronavirus)

DR. Amir hossein Malekizadeh[1], Poolin Rahimi[2]

It may not take more than a year to appear before it is discovered and discovered, a virus that has stepped on the artery and the most important and constant human challenge since its inception, health. Grona is a virus whose nature is unknown and has united the whole world in several things: Where does it come from, its medical nature, whether it is a virus or a microbe or ...,what is its treatment, and one of the concerns of all countries where this unknown disease is made by humanity or the guest of nature, including China as the source of this disease in What is the role of its emergence, and thousands of other questions and hypotheses that are paralyzed in the minds of the current paralyzed international community, and throw themselves into any door to get out of this crisis, and given the suspicious events and the type and time of introduction of the virus to The world is on China's side, all eyes are on this country from day one and its role in this crisis. Many experts believe that if the responsibility of the Chinese government for the spread and spread of this disease is revealed, many secrets can be revealed; However, in the present study, which was conducted analytically-descriptively, the responsibility of governments for epidemics, especially coronavirus, was identified and evaluated. The findings show that despite the wrongdoing of the Chinese government, which is clearly reflected in Articles 63 and 64 of the Court, but at the present time, given the continuing global crisis and the undisputed role of the Chinese economy as a powerful world power and Its somewhat decentralized performance in assisting many countries, as well as the challenges of China's trial, is not in the best interest of the international community at this time, and the crisis seems to not only bring new dimensions to the issue, but also bring more countries together.

Keywords: International Liability, Government, China, Compensation, Coronavirus

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-19]

[1] Faculty member of Islamic Azad University of Mashhad(Corresponding Author)

[2] Master's degree student in International Law